

ئۇيغۇرچە-خەنزوچە

لۇغەت

维汉词典

بىاتى

图书在版编目(CIP)数据

维汉词典/廖泽余,马俊民编. — 乌鲁木齐:
新疆人民出版社,2000.6

ISBN 7 - 228 - 05811 - 9

I .维... II .①廖...②马... III .①维吾尔语(中国少数民族
语言) -词典②词典 - 维吾尔语、汉语 N.H215.6

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2000)第 30783 号

责任编辑: 拜合提亚尔·沙吾提

封面设计: 毛玉龙

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码 830001)
新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷
850×1168 毫米 32 开本 40.25 印张 2 插页
2000 年 6 月第 1 版 2000 年 6 月第 1 次印刷
印数:1—10,000 册

ISBN7 - 228 - 05811 - 9/H · 165 定价:45.00 元

مدئۇل مۇھەررى: بەختىيار ساۋۇت
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ماۋ يۈلۈڭ

ISBN 7-228-05811-9

9 787228 058112 >

ئۇيغۇرچە-خەنزۇچە لۇغەت

تۈزگۈچى: لياث زېيۇ، ماجۇنمن

*

شىنجالىخ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلىدى

(ئۇرۇمچى شەھرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)

شىنجالىخ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتلىدى

شىنجالىخ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلىدى

فورماتى: 850×1168 مىللىمېتر، 32/1

باسما تاۋىقى: 40.25، قىستۇرما ڈارقى: 2

2000-يىل 6-ئاى 1-نىشىرى

2000-يىل 6-ئاى 1-بېسىلىشى

تىراژى: 1 — 10,000

ISBN7 - 228 - 05811 - 9/H • 165

باھاسى: 45.00 يۈھىن

出版说明

为了满足广大汉族干部群众以及其他求学者学习维吾尔的需要,我社将《维汉词典》奉献给广大读者。本词典是在我社 1982 年用维吾尔新文字出版的《维汉词典》的基础上编写的,无论在词汇方面,还是在对词汇的解释和举例方面都对 1982 年版的《维汉词典》做了较大的补充和修改。
我们相信,本词典一定能为广大读者学习维吾尔语提供帮助,在促进维汉等各民族之间的文化交流和加强民族团结等方面,能够起到一定的作用。
本词典难免有不妥之处,诚恳希望读者批评指正。

新疆人民出版社

2000 年 6 月

000-2000 年 6 月

نەشرىياتىن

كەڭ خەنزو كادىرسى ۋە ئاممىسىنىڭ، شۇنداقلا ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىشىكە قىزىقىدىغان باشقا تەلەپكارلارنىڭ ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىش ئېھتىياجمىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، نەشرىياتىمىز «ئۇيغۇرچە-خەنزوچە لۇغەت»نى نەشر قىلىپ كۆپچىلىككە سۈندى. بۇ لۇغەت نەشرىياتىمىز تەرىپىدىن 1982-يىل ئۇيغۇر يېڭىي بېزىقىدا نەشر قىلىنغان «خەنزوچە-ئۇيغۇرچە لۇغەت» ئاساسىدا قايتا تۈزۈلگەن بولۇپ، مىدىلى سۆزلۈك جەھەتنىن بولسۇن ياكى سۆزلەرنى ئازاهالاش، مىساللار ئارقىلىق چۈشەندۈرۈش جەھەتلەردىن بولسۇن، 1982-يىلى نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇرچە-خەنزوچە لۇغەت» كە قارىغاندا خېلى زور دەرىجىدە تولۇقلاندى ۋە ئۆزگەرتىلدى.

بىز بۇ لۇغەتنىڭ كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئۇيغۇر تىلى ئۆگىنىشىگە ياردەم بېرىش، ئۇيغۇر ۋە خەنزو قاتارلىق ھەرمىللەت خەلقلىرى ئوتتۇرسىدىكى مەددەنئىتەت ئالماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقنى كۈچەيتىشتە مۇئەيىھەن رول ئوينىشىغا ئىشىنچىمىز كامىل. بۇ لۇغەتنىڭ ئۇنداق ياكى مۇنداق نۇقسانلاردىن خالىي بولۇشى مۇمكىن ئەمەن، كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەتقىدىي تۈزىتىش بېرىشىنى سەممىي ئۇمىدى قىلىمىز.

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
2000-يىل ئىيۇن

لُوْغَهْ تِنْسَابْ تُؤْزُولُوشِيْ هَهْ قَفْدَه

١- سؤال ایشان ایش ایش نیز لایش ته ایش

١. سۆزلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى

1) لۇغەتكە ئېلىنغان سۆزلەملەر ھازىرقى زامان ئۇيغۇر يېزقىنىڭ ئېلىپىبە تەرتىپى

بويچه تزيلدي.

2) لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەر باش سۆزلىم ۋە بېقىندى سۆزلىم دەپ ئىككىگە

پولوندی. یدکه سوْز، جوی سوْز، بیرنگدن سوْز وه پقهت سوْز ییلتیزی سوپیتمنده

ئىشلىتىلىدىغان مەنلىك مورفيمىلار باش سۆزىلم قىلىنىدی. يۇقىرىقى مەنلىك مورفيمىلار.

دن پاسالغان سۆز، باش سۆزىم بېرىنچى سۆز يىلتىزى يولۇپ ياسالغان بېرىكىدەن سۆز،

سۆز بىلەن سۆز بىرىكىمىسى ئارىلىقىدىكى ئارا سۆز ۋە باش سۆزلەم بىلەن باشلىنىپ كەلگەن

تۇرالىق ئىبارىلەر بىقىنди سۆزلەم قىلىنىپ، باش سۆزلەمنىڭ ئاستىغا بېرىلدى. مەسىد.

كۈلى。下见

کولی ٹارچا (植) 柏側。

。邦城，国小(的代古)② 。市城，城① شەھەر

شەھەر ئالىدىغاندەك ۋە ۋەزىئەتلىك ئەندا ئەم سەھىپىنىڭ ئەم سەھىپىنىڭ

شەھەر كۈرمىگەن。的面世过见没

شده‌رله ثارا مؤسایقه <体> 赛际埠 (٥).

3) لۇغىتكە 30000 دىن ۋار تۇق ياش سۆزلىم ۋە 27000 دىن ۋار تۇق يېقىندى سۆزلىم

کم گوزنی دی.

۴) کۆپ مەنلىك سۆزىملىرىنىڭ مەنە تۈرلىرى ئايرىم ھالدا «①، ②، ③»

... « بىلەن بىلدى. ئادەتتە ئالدى بىلەن ئاساسىي مەنىسى، ئاندىز كۆچمە مەنىسى، يۈيچە

مورُّنلاشتُورُولدي. مُسلسله لفسلسلة تلذّع بِمُجَانِيَّةِ شِتْشِيَّ بالمسه (١).

۵) ئاهانگداش سۆزلىرى يارىم ئابىم سۆزلەم قىلىتىت، ايم اقىمى، بىلەن كۆرسىتىدۇ.

دیار مسیله: رحیلیس تدبیرهای اقتصادی هنرستانیانش را

شلیل ملائکه ای که می‌خواهید کلمات قصه خلیلینم را فهم (۵)

(状光闪)葱 11

2. همه بیرونی و سوژه‌های فنی ترجمه‌سازی

1) سۆزلەملىرىگە مەن بېرىشتە ئاساسەن «ئۇيغۇر تىلىنىڭ تۇزاھلىق لۇغىتى» ئۆلچەم قىلىنىدى.

2) تاریخي سۆز ۋە كونىرخان سۆزلەردىن باشقا سۆزلەملەركە هازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى مەنسى پېرىلدى.

۳) سوْزَلْه ملرگ مده بپریشته گادته شو سوْزَنْسَا خنزوچه تگدشی بپریلدی. خنزوچه تگدشی بولمیخان سوْزَلْه ملرگ گاهات ترجمیسی، مده ترجمیسی یاکی گاهات ترجمیسی بلهن مده ترجمیسی بپریلدی، زورر پیپلخاندا خنزوچه گزراه بپریلدی. ترجمیسی قیلغلی بولمایدیخان گاییرم سوْزَلْه ملر گزراهلاندی. مسلنه:

كېرىلمەك 矩規不笑卧坐。同 سۆزلىرىمىز بىرلا سۆزلىمگە مەن بېرىلىپ، قالغان سۆزلىملەرگە "xxx" ھەپ ئىزاه بېرىلىدى. مەسىلەن: ئالوي سىبرە。同 荟芦(植) سىبرە。

5) قېلىپلاشتۇرۇلغان سۆزىنىڭ باشقا ئوقۇلۇشى بولسا، پىقدەت قېلىپلاشتۇرۇلغان سۆزىلمىگە مەن بېرىلدى، باشقا ئوقۇلۇشتىكى سۆزىلمىگە ”见“^{xxx} دەپ گىزاه بېرىلدى.

ثابت见 ثأوات。 ثأوات 见 ثأوات。 热带②。 华繁、荣繁①

6) ماقال-تمسیل ۋە ئىدئۇملار ئىمکانىيەتنىڭ بارىچە ئۇدۇل ترجمە قىلىنىدى. ئۇدۇل ترجمە قىلىشقا بولىغاندا مەننسى بويىچە ترجمە قىلىنىدى. زۆرۈر تېپىلغاندا، تىرىناتق ئىچىدە تەڭداش كەلگەن خەنزىچە فرازىيۇلوكسىلىك بىرىكى ياكى قىسىچە ئىزاه بېرىلىدى.

۳- مسال بېرىش ۱) مسال بېرىشتە ئۇيغۇر تىلىنىڭ كۆپ ئىشلەتىلىدىغان ماسىل شىشچانلىقى كۆزدە تۈزۈلۈپ، سۆزلىرىنىڭ خەنزۇچە ترجىمەسىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ۋە ئۇيغۇر تىلىدىكى ئادەتلەن-

گەن ئىشلەتىلىشىگە مەۋاپىق ئەھمىيەت بىرىلىدى.

2) کۆپ مەنلىك سۆزىلەملاргە بېرلەن مىساللار شۇ سۆزگە بېرىلگەن مەنلىكىنىڭ
ۋە ئۇنىڭ خەنۇمۇدە تەڭىدىشىنىڭ تەتىسىگ قارا تىزىلدى.

(3) زۇرۇر تېپىلغاندا، مىساللار ئىچىدە ئۆزىڭىرا ئالماشتۇرۇشقا بولىدىغان سۆز-ئىبارا-

لەرمۇ بېرىلدى.

4. بەلگىلەر

(1) سۆزلىم تەرجمىسى خەنزو تىلىدىكى بىرقانچە تەڭداش سۆز بىلەن ئېلىنغانلىرىدا، مەنسىي يېقىنلىرى پەش « » بىلەن، مەنسىي يەراقراقلىرى چېكىتلىك بەش « ; » بىلەن ئايىرىلىدى.

مەندە بىلەن مىساللار قوش چېكىت « : » بىلەن ئايىرىلىدى.

(2) دۈلقۇنىسىمان سىزىق « ~ » مىسال ئىچىدىكى سۆزلەمنىڭ ئۇرنىغا دەسىتىلىدى.

(3) ياتۇ سىزىق « / » مىساللارنى قۇزئارا ئايىرىش ئۇچۇن ئىشلىتىلىدى.

(4) ئۇتتۇرا تىرناق « [ ] » مىسال ئىچىدىكى ئالماشتۇرۇشقا بولىدىغان سۆز ئۇچۇن ئىشلىتىلىدى.

(5) تىرناق « ( ) » خەنزوچە تەڭداش فرازىئولوگىيلىك ئىبارە ۋە خەنزوچە ئىزاھلار ئۇچۇن ئىشلىتىلىدى.

(6) بۇلۇڭ تىرناق « < > » قىسقارتىلما سۆزلەر ئۇچۇن ئىشلىتىلىدى.

(7) رومبىسىمان بەلگە « ◇ » ئۇخشىتىش مەنسىىدە قوللىنىلىغان مىساللار ياكى تەرجمىسى ئىسللىي مەندە تۈرى بىلەن ئۇخشاشمىغان مىساللار ئالدىغا قويۇلدى.

凡例

一、词目安排

1. 本词典词目按照《现代维吾尔文字字母表》的音序排列。
  2. 收词分正词目和副词目。单纯词、合成词、对偶词和只作为根词使用的实语素，作为正词目。上述实语素构成的词，以正词目作为第一个根词的复合词，介于词与词组之间的短语词、专业术语，以及以正词目开头的固定词组作为副词目列于正词目之下。例如：

。下见 كۈل

² 邦域·国小(的代表)② 壬域·域^① 1946

事众多，样土模土，乱山中，此一脉，

事升有然，样入模入。事升有然，样入模入。

شەھەر كۈرمىكەن。的面世过见没。

شەھەرلەر ئارا مۇسابىقە (ئىجتىماعىيەتلىك نىزىم). 赛际埠(体)。

شەھەرنى ئالدى قۇن تاجى .者余有事敗足不事成，物廢

3. 本词典收有30000余个正词目,27000余个副词目。
  4. 多义词的义项分别用“①、②、③ … …”表示。一般,基本义在前,转义在后。
  5. 同音词分列词目,标以罗马数字。例如:

卜卦 I

。(状光闪)葱 Ⅱ پاں

二、释义与译义

1. 释义主要依据《维吾尔语详解词典》。
  2. 除历史词和古词外,主要按现代维吾尔语的词义释义。
  3. 释义一般给出对应词,无现成对应词的则音译、义译或音译加义译。必要时再附注。个别无法翻译的词目则予以解释。例如:

。状矩规不笑卧坐 كېرىلەمەك

- 4.同义词中,仅给其中一个词目释义,其他词目只注“同 xxx”。例如:

ئالوي 同 سەبرە。

سەبرە 茎芦(植)

5. 规范词有异读的,只给规范词词目释义,异读词后只注“见 xxx”。例如:

ئابات 见 ئاۋات。

闹热② 华繁,荣繁① ئاۋات

6. 谚语、成语等尽量直译,不能直译则意译。必要时用括注附以汉语对应熟语或简要注释。

三、配 例

1. 配例以维吾尔词语的常用搭配为主,适当考虑汉译特点和维吾尔语的习惯用法。
2. 多义词的例子按相应义项和对应的顺序排列。
3. 必要时,配例中还提供可替换词语。

四、符 号

1. 词目的对应词不止一个时,意义相近的对应词之间用“,”号,不相近的对应词之间用“;”号。
释义之后配例之前用“:”号。
2. 波形号“～”在配例中代替词目。
3. 横斜号“/”是例子之间的隔离号。
4. 方括号“[ ]”是可替换词语加用的符号
5. 圆括号“( )”是注释或汉语对应熟语加用的符号。
6. 尖括号“〈 〉”是略语加用的符号。
7. 菱形号“◇”是配例为比喻用法或译文与义项不尽一致时加用的符号。

ئەمەن مەتىرىيەت

قسقارلىغان سۆزلەر جەدۋىلى

戒圖，“zxx 廿”当只召同类是，义就目斯指黄喉怪只，而對良言同苗脉，
ئەمەن مەتىرىيەت

表 语 略

ئەمەن مەتىرىيەت ①蒙文、蒙字。②梵文。

口语	〈口〉	矿业	〈矿〉
书面语	〈书〉	建筑	〈建〉
方言	〈方〉	水利	〈水〉
骂人语	〈骂〉	纺织	〈纺〉
历史词、古词	〈旧〉	气象	〈气〉
转义	〈转〉	天文	〈天〉
文学	〈文〉	地质学	〈地质〉
历史	〈史〉	生理学	〈生理〉
家教	〈家〉	出版印刷	〈印〉
法律	〈法〉	化学	〈化〉
经济	〈经〉	地理	〈地〉
哲学	〈哲〉	农业	〈农〉
音乐	〈音〉	医学	〈医〉
体育	〈体〉	药学	〈药〉
美术	〈美〉	军事	〈军〉
教育	〈教〉	动物学	〈动〉
数学	〈数〉	植物学	〈植〉
物理	〈物〉	生物学	〈生〉
机械	〈机〉	语言文字	〈语〉
冶金	〈冶〉	交通运输	〈交〉

مۇنۇدەرچە
音序目录

730	غ	1	لۇغۇتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە
750	ف	6	قىسقارتىلما سۆزلىرى جەدۋىلى
755	ق	1273 — 1	لۇغۇت تېكىستى
863	ك	1	ئا
947	گ	69	ئە
971	ل	100	ب
985	م	185	پ
1044	ن	248	ت
1068	ھ	388	ج
1098	ئۇ	421	ج
1121	ئۇڭ	481	خ
1136	ئۇڭ	513	د
1150	ئۇڭ	571	ر
1158	ۋ	591	ز
1169	ئى	612	ژ
1185	ئىڭ	613	س
1216	ي	698	ش

灾旱 / سۇ ئاپتى / قۇرغاقچىلىق ئاپتى
 受 ~ تن قۇتقۇزماق / 灾救 / 灾 / كە ئۇچرىماق
 未于患防, 灾防, 灾防 / 灾
 / ناڭ ئالدىنى ئالماق ~ كەلتۈرۈپ بەر-
 害祸, 祸灾, 难灾②。然
 سەك / 难灾来带 ~ كۆرمى دېسەك ھۇشيار
 一 ~ بول بالا سىنپقا بىز-
 危祸一个的上班了成子孩这
 造又破屋(成) ~ .霜加上雪; 雨夜连
 难多灾多 ~ ; 的灾, 的难灾多 ~ .
 ئاپتىلىك / 年灾; 代年的
 ئاپتارات / 具机①. تېلىغۇن ~ ى / 机电话
 器仪密精 ~ .器仪②。机相照 ~
 构机③ ~ .构机家国 ~ / لا رىنى
 ىشچاملاشتۇرماق / 构机简精
 ئاپتاق 见 ئاپتاق。
 朝和帕阿_史 ~ .卓和帕阿_史
 ئاپتاق خوجامانىڭ ئۇ مىچى ئەمىمن <成>
 饭舍施是不, 西东的拿白是不
 : 称尊的性女识知对士女, 姐大
 姐大木谢衣阿 ~ .法指_音 ~ .
 ئاپتىلىكتاتۇرا / 法指_音 ~ .
 ～ 阳太出① / 头日, 阳太 ~ .
 ～ 光阳, 光日②。阳太晒
 ～ .灼烧光阳
 ئاپتايتنىن قېچىش خۇسۇسىيىتى / 生
 日背<生> ~ .性
 ئاپتايقا سالماق ~ .(被衣)晾, 晒
 ئاپتايقا يايماق ~ .上同
 ئاپتاينىڭ چىقىشىغا, سۇنىڭ ىقىشىغا
 باقاماق ~ .舟推水顺, 舵使风见<成>
 ئاپتاي ئۆتۈمك 同 ئىسىق قۇتىمك
 ئاپتاي يېمەك / 射照光阳经 ~ .射照
 قوغۇن تاتلىق بولىدۇ ~ .甜才瓜的过晒阳太

ئابىناؤات ① 特瓦纳比阿②。糖冰<书>
 。瓜甜皮花色黄
 ئابىهایات 水之命生<的中说传><书>
 大③。(恐惊示表)呀妈②。娘, 妈妈①
 ④。婵大汗姆依阿 ~ .婵大, 娘
 娘 ~ .妈他子孩(尾词称人三第加)
 لار كۆزىنىسىدۇغۇ ~ .呢们子孩, 妈他子孩
 ئابارماق ①. مەن ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاباردىم
 ~ .近贴, 近凑②。院医了到送他把我
 ىقىنى قۇلىقىغا ئاپتىپ: «نېمە دەيىتىز؟»
 دەپ سورىدى 『 ? 什么说
 ئاپشاڭكارا 楚二清一, 白白明, 楚楚清清
 ىقىنى ئەپتەن ئەپتەن ~ .胆张目明, 揭若然昭
 ئاپتاق ~ .皑皑, 花花白, 白洁, 的白白, 白雪①
 ~ .花水的白白 ~ .قارغا بالام ~ .雪白皑
 自说猾刺, 嫩嫩白子孩的己自说鴟鸟<谚>
 孩好 ~ .昵亲表②。绵绵软子孩的己
 ~ .爸爸好 ~ . دادا ~ . 子孩乖, 子
 ئاباق ساقال بىلەن <成>.子胡把这着凭<成>
 ئاباق-چاپاق ~ .打人坏跟 ~ .热火得
 شىلەر بىلەن ~ .热火得打, 气和团一
 ~ .热火得
 ئاباقچىلىق 茫茫白 ~ .茫茫白得变城全间之夜一, 停不个下
 پۇتۇن شەھەر بىر كېچىدىلا ~ .قა ئايلاندى
 一的茫茫白得变城全间之夜一, 停不个下
 片
 ئاپشایان 楚二清一, 白白明, 楚楚清清
 ئىش ھەممىك ~ .楚二清一家大事件这 ~ .
 ئاپشايىدىڭ 月的明朗 ~ .朗明, 洁皎①
 ~ .楚楚清清(转)②。夜
 ئىسىدى 楚楚清清们我事件这
 ئابىت ئەپتىپ: تەبىئى ئەپتىپ
 灾天, 害灾然自 ~ .害灾, 灾①

